

ОСОБЛИВОСТІ НЕВЕРБАЛЬНОГО СУПРОВОДУ НЕПРАВДИВИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ

К. М. Васюк,

*кандидат психологічних наук, доцент,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

Поведінкові прояви є досить надійною діагностичною ознакою різноманітних психічних явищ саме через наочність і об'єктивність, легкість фіксації дослідником. У випадку з детекцією брехні, де діагностичні критерії досить складні і численні, подібні параметри набувають особливої актуальності. Ідея використання подібних критеріїв в детекції брехні не нова в психології, але підвищений інтерес практиків до цієї теми створює багато спекуляцій, коли дилетанти публікують праці, не підкріплені експериментально підтвердженими доказами, що ті чи інші ознаки є надійними діагностичними параметрами брехні.

З огляду на це метою нашого дослідження було виділення невербальних ознак брехні і експериментальне підтвердження їх надійності у питанні детекції. Був здійснений системний аналіз вже проведених досліджень з цієї тематики, в результаті чого були виділені типові ознаки брехні, які проявляються в невербальній поведінці індивіда під час мовлення. До них відносяться наступні.

1. Різні форми жестів-адапторів, тобто тих жестів, які є ознаками хвилювання. На цю тему є надзвичайно багато публікацій різного рівня професійності, починаючи від творів А. Піза (Піз А., 1997) до професійних ґрунтовних досліджень О. Фрая (Фрай О., 2006). Але спільними рисами в них є те, що ці дослідники вказують на досить типовий набір діагностичних характеристик брехні, наприклад, це збільшення маніпулятивних жестів на кшталт потирань носа, підборіддя, шиї, маніпуляція предметами, погладжування предметів або себе тощо. Ці маніпуляції мають лише одну мету – знизити емоційне напруження внаслідок намагання уникнути розкриття.

2. Мімічні характеристики, зокрема посмішка. В працях німецьких та нідерландських дослідників (Stel M., E. van Dijk, 2018) проаналізовано різні види посмішки, які можуть свідчити про нещирість суб'єкта. Зокрема, автори аналізували так звану «дюшенівську» посмішку, тобто щиру, яка задіює м'язи нижніх повік, і її відмінність від фальшивих видів посмішок – асиметричних та тих, які задіюють тільки нижні частини обличчя.

3. Захисні пози. Представляють цікавість і статичні пози, що виражають ставлення людини до предмету розмови. Традиційно вважається, що під час брехні, знаходячись у стресовому стані, людина інстинктивно приймає закриту позу, намагається робити менше відкритих рухів з демонстрацією долонь і зап'ясть. Також в цій категорії часто згадують захисні жести

прикривання грудей, живота, геніталій як ознака підвищеної тривожності. В найбільш напружені моменти може спостерігатися намагання дистанціюватися від співрозмовника (відсування корпусу назад).

У своєму дослідженні ми намагалися експериментальним шляхом перевірити припущення, що вказані вище невербальні ознаки дійсно будуть статистично достовірно частіше зустрічатися в процесі неправдивих висловлювань, ніж у правдивих.

В експеримент було залучено 68 осіб віком від 18 до 44 років обох статей. Кожен з них повідомляв правдиве і неправдиве повідомлення тривалістю 45-70 сек. Контроль за ступенем правдивості відбувався за допомогою контролю джерела інформації (наприклад, потрібно було описати картину або переповісти відомий експериментатору текст). Статистична обробка здійснювалася за допомогою G-критерію знаків, що оцінює зсув ознак в бік збільшення або зменшення у зв'язаних вибірок.

У висновку були отримані такі дані:

- Жести-адаптори в брехливих висловлюваннях проявляються по-різному, та маніпуляція з предметами статистично не відрізняється, тобто ця ознака радше звичка окремої людини, а не типовий прояв нервозності. Погладжування і постукування, тобто стереотипні рухи дійсно достовірно збільшуються на рівні статистичної значущості $p \geq 0,01$, що є високим показником, але в той же час майже 19% осіб не демонструють цієї ознаки.
- Серед мімічних ознак нами аналізувалась фальшива посмішка (не «дюшенівська») та асиметрична посмішка. Статистичний аналіз за тим же критерієм показав, що жодна з цих ознак не досягла рівня статистичної значущості, тобто припущення попередніх дослідників практично не підтвердилися.
- Третя категорія ознак була представлена у двох показниках: відхилення назад під час розмови та уникання демонстрації долонь при жестикуляції. Статистичний аналіз показав, що відхилення від співрозмовника також є недостовірною ознакою брехні. Так само і закриті долоні, але в цьому випадку кількість позитивних зсувів була більшою 42% проти 33 у попереднього показника.

Таким чином, гіпотеза підтверджена лише частково, і умовно надійними невербальними показниками брехні можна вважати лише жести. В перспективі подібної експериментальної перевірки потребують й інші поширені засоби детекції, а також вважаємо за доцільне попередження практиків про неоднозначність цих ознак, навіть тих, які перетнули межу достовірності.